

Yusuf Emre **Koç**
yekoc@setav.org

ABD-ÇİN REKABETİNDE GERİLİM ALANLARI

1979'DAN BU YANA EN DÜŞÜK SEVİYESİNE GERİLEYEN ABD-ÇİN İLİŞKİLERİNDE MÜCADELENİN ÖNÜMÜZDEKİ DÖNEMDE DAHA DA SERTLEŞECEĞİ VE FARKLI ALANLARDA ARTARAK DEVAM EDECEĞİ ÖNGÖRÜLEBİLİR. YENİ BİR MÜCADELE ALANI OLARAK DA AŞININ BULUNMASI YARIŞI, KÜRESEL NÜFUZ ARAYIŞININ ÖNEMLİ BİR PARÇASI OLARAK DEĞERLENDİRİLİYOR.

Uluslararası sistemde, yeni ve güçlü aktörlerin ortaya çıkması ve müesses nizama meydan okuması her zaman için sistemin istikrarını bozucu faktörler arasında zikredilir. Örnek vermek gerekirse Almanya'nın 20. yüzyılın başlarındaki artan güç tahkimi, uluslararası sistemde güç dengesini sarsmış ve birinci ve ikinci dünya savaşlarının patlak vermesinde etkili olmuştur. Bugün de Çin'in yükselişine ve ABD merkezli uluslararası sisteme yönelik itirazlarına dair benzer değerlendirmeler yapılmaktadır. Çin'in gündün güne farklı alanlarda Batı ve ABD ile mücadelesini çeşitlendirmesi, bazı alanlarda mücadeleyi hızlandırması, bazı alanlarda geri planda durması, özellikle ABD ve Çin arasında gerilimin tırmanmasını kaçınılmaz kılıyor. Tabii ki burada, dünyanın en büyük iki ekonomisi olarak ABD ve Çin arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılığın derecesinin, iki ülke arasındaki gerilimlerde bir sınır-kısıt olarak bulunduğunu da not etmek gerekir.

Çin'in hali hazırda, 2049'da küresel ekonomi-politik lider güç olma hedefi bulunuyor. 2049, aynı zamanda Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun da yüzüncü yılı. Bu anlamda, özellikle koronavirüs öncesi dönemde ABD-Çin arasında süregelen tartışmalar, gerginlikler ve Çin'in Batı'ya meydan okuyan girişimleri nedeniyle her iki ülke arasında yeni bir tür Soğuk Savaş'ın başladığı-başlayabileceği değerlendirilmeleri yapılıyordu. Tabii ki koronavirüs süreci bu tartışmalara hem yeni boyutlar hem de hız kazandırmış oldu.

Batı ve Çin'in Savaş Algısı

Batı için savaş, karşılıklı zora dayanan silahlı mücadele anlamı taşırken, Çin için Sun Tzu felsefesinden hareketle yanıltma, diplomatik ve ekonomik baskı kurma ve rakibe kıyasla mutlak olmasa da görece bir üstünlük sağlama

 Hong Kong'da yeniden başlayan protestolarda, Çin'in yeni güvenlik yasası girişimine karşı çıktı. (24 Mayıs 2020)

Koronavirüs sürecinde Çin'in söylem savaşını sertleştirilmesi, ABD ve Batı dünyasına yönelik eleştirilerini hızlandırması ve farklı mücadele alanlarında gücünü ve nüfuz alanlarını tahkim etmeye çalışması, Çin'in büyük güç rekabetinde yeni bir faza geçtiği yönünde anlaşılabilir.

arayışı anlamına geliyor. Tabii ki, Çin ve ABD arasındaki bu mücadele çok farklı alanlarda devam ediyor. ABD'nin çoğunlukla askeri-güvenlik alanlarında yoğun girişimleri bulunurken Çin ekonomi-politik, ticaret ve yumuşak güç mekanizmalarındaki girişimlerini tahkim ediyor. Ayrıca Çin'in askeri-güvenlik alanlarındaki girişimlerine örnek olarak Güney ve Doğu Çin Denizi'nde artan askeri hareketlilikten bahsedilebilir.

Mevcut durumda karşılıklı olarak iyice sertleşen söylem savaşının yanı sıra ideolojik, ekonomik, teknolojik ve askeri alanlarda çeşitlenen rekabetin izleri takip edilebiliyor. ABD-Çin arasında süregelen mücadeleyi, Soğuk Savaş dönemi ABD-Sovyetler mücadelesine benzeten görüşler bulunurken, ABD-Çin arasındaki mücadelenin Soğuk Savaş'tan farklı olduğunu, Çin'in kendisine özgü ve Batı'ya alternatif bir model önerme arayışında olduğunu ifade eden görüşler de mevcut.

Henüz ABD ve Çin arasında sıcak çatışma yaşanmasa da özellikle Tayvan ve Hong Kong odaklı meseleler nedeniyle ve Doğu-Güney Çin Denizi'nde artan askeri hareketlilikle birlikte önümüzdeki dönemde gerginliğin artması bekleniyor. Hatırlamak gerekirse, koronavirüs salgınından hemen önce ABD ve Çin arasında farklı sorun alanları vardı. Hatta sene başında ticaret savaşının birinci faz anlaşması gündemdedi. Bununla birlikte, ABD'nin Çin'e karşı kendi müttefiklerini ikna etme arayışı, Çin'in çevreleme stratejisinin NATO gündemine alınması çabası, Çin'in Batı ve ABD hilafına Kuşak ve Yol Girişimi'yle artan ekonomi-politik nüfuz alanı, 5G teknolojisinin gelişimi ve Çin'in yeni internet altyapısı önerisi sorunların ve mücadelenin devam ettiği alanlardı. Koronavirüs süreci bu alanlara yeni boyutlar kazandırmakla birlikte yeni mücadele alanları da ortaya çıkarttı. Aşının bulunması yarışı, ideolojik rekabetin hızlanması, virüsün ekonomik etkilerinin bertaraf edilmesinde öncü aktörün kim olacağı gibi yeni sorular da ortaya çıktı. Bunlardan daha da önemlisi, virüs ile birlikte hızlanan yeni uluslararası sistem tartışmalarında Çin'in yeni adımları ve ABD'nin bunlara tepkisi önümüzdeki dönemde gündemde olacaktır.

Yeni Bir Faz

Bu durum Pentagon'un mayısta yayımlanan Çin'e yönelik stratejik yaklaşımın değerlendirildiği raporunda tekrar vurgulanıyor. Bilindiği gibi 2017'de yayımlanan Trump döneminin ilk Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde, Çin ABD'ye meydan okuyan bir rakip olarak tanımlanmıştı. Son yayımlanan raporda, ABD'nin bugüne kadar devam eden stratejik yaklaşımıyla ilgili bir özeleştiri de yapılıyor. Çin'in uluslararası kurumla-

rın avantajlarından yararlanarak bugünkü konumuna ulaştığını, kuralları suistimal ederek, kendine özgü kuralları ikame etmeye çalıştığı vurgulanıyor. Buna yönelik olarak, ABD'nin Çin'in meydan okumasına müsamaha göstermeyeceği de rapor kapsamında ifade edildi. Özellikle koronavirüs odaklı tartışmaların gölgesinde bakıldığında bu ifadeler, ABD'nin Çin'e yaklaşımının sertleşeceği ihtimalini güçlendiriyor. Buna karşın Çin ise kendisine yönelik ideolojik eleştirileri farklılık olarak görmediğini, bu durumun aslında bir anlayış farkı olduğunu vurguluyor. Bu anlayış bir yere kadar, Çin usulü kavramlarla ve Çin'e özgü sistem ve durum algılamalarıyla anlaşılabilir. Ancak özellikle koronavirüs sürecinde Çin'in de söylem savaşını sertleştirilmesi, ABD ve Batı dünyasına yönelik eleştirilerini yoğunlaştırması ve farklı mücadele alanlarında gücünü ve nüfuz alanlarını tahkim etmeye çalışması, Çin'in de büyük güç rekabetinde yeni bir faza geçtiği yönünde anlaşılabilir.

Virüs nedeniyle ABD ve Çin ekonomik zorluklarla karşı karşıya. ABD tarihinin en yüksek işsizlik oranlarını yaşarken, Çin 30 yılın ardından 2020'nin ilk çeyreğinde tarihinin en düşük büyüme oranını kaydetti. Özellikle Çin açısından bakıldığında, Çin'in dış ticaretinin yaklaşık yüzde 25'ini gerçekleştirdiği Amerika ve Avrupa'da yavaşlayan arz ve virüs sonrası ortaya çıkacak ihtilaflar, Çin'in ekonomik toparlanmasını geciktirecektir. Ayrıca tedarik zincirinin Çin'den başka ülkelere kaydırılması tartışması da verimlilik-maliyet ve siyasi tercihler arasında bir süre devam edecektir.

ABD-Çin arasındaki ekonomik bağımlılık da aslında iki ülke ilişkilerinde bir kısıt konumundadır. Bağımlılık nedeniyle vazgeçilemeyen istikrar, bir anlamda her iki ülkenin sıcak çatışmanın risklerinden kaçınmasını da sağlıyor. Bu nedenle, ABD'nin Çin'e yönelik gelecek ekonomik projeksiyonu arayışında "tam ayrılma" ve "mesafe koyma" arasında bir salınım gözleniyor.

Hong Kong ve Tayvan

Geçtiğimiz yıl boyunca Hong Kong suçluların iadesine yönelik yasa tasarısı nedeniyle sokak protestolarına sahne olmuştu. Virüs nedeniyle durulan protestolar, son dönemde Hong Kong'a yönelik tartışılan ulusal güvenlik yasa tasarısı nedeniyle yeniden başlamış durumda.

Tayvan'da da Çin'e karşıtlığı ile bilinen Tsai Ing-wen'in yeniden devlet başkanı seçilmesi, Tayvan özelinde devam eden tartışmaları son dönemde yeniden hareketlendirdi. Tayvan yönetimi, "Çin'in parçası olmayacağı" görüşünü sürdürürken, buna mukabil olarak Çin "birleşmenin kaçınılmaz" olduğu görüşünde.

Tabii ki Çin'in Tayvan ve Hong Kong'la ilişkilerinde ABD de önemli bir yer tutuyor. Hong Kong ve Tayvan meselelerinde atılan her adımda ABD tarafından üst düzey tepkiler gözleniyor. Bu iki meseleye Uygur Özerk Bölgesi'nde süregelen tartışmalar da eklenebilir. Çin tarafından ABD'nin bu hamleleri "Tek Çin Politikası"nın ihlali olarak görülürken, ABD bu meseleleri bölgenin istikrarını bozucu adımlar olarak değerlendirmekte, insan hakları ve özgürlükler temelinde eleştirmektedir. Hatta bu adımların Pekin yönetiminin gücünü değil, aksine zayıflığını gösterdiği yönünde görüşler de mevcut.

Güney ve Doğu Çin Denizi

Çin'in artan askeri harcamaları ve gündün güne gelişen deniz gücüyle birlikte özellikle son dönemde Güney ve Doğu Çin Denizi'nde askeri hareketliliğini artırdığı biliniyor. Ayrıca ABD'nin de bölgede hem deniz hem de hava devriyeleri devam ediyor. Her iki ülkenin askeri açıdan birbirlerine en çok yakınlaştığı bu bölge, sıcak çatışmaya en yakın alan olarak değerlendiriliyor.

Her ne kadar Çin askeri harcamalarını yıllar boyunca artırsa da genel toplamda ABD'nin gerisinde

kalıyor. 2019 özelinde bakıldığında, Çin'in askeri harcamaları 240 milyar dolar iken, ABD'nin askeri harcamaları 663 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tabii ki yukarıda sayılan alanların her birini aslında ayrı ayrı çatışma alanı olarak tanımlayan görüşler de mevcut. Bu durumda, bir önceki yazımda bahsettiğim Çin'in yatay tırmandırma stratejisi şimdilik çalışır gibi görünüyor. Burada önemli olan nokta ABD'nin ve Batı'nın virüs sonrası dönemde Çin'e kolektif bir tepki verip veremeyeceği. Özellikle yakın dönemde ABD Başkanı Trump'ın Çin'i seçim stratejisinin merkezine koyacağı ve sert söylemini devam ettireceği aşikar. Devamında küresel anlamda bu söylemine destek veren, çekimser kalan ve karşısında duran ülkeler de bulunacaktır.

Soğuk Savaş'tan Farklı

Bütün bu mücadele alanları ve karşılıklı sert söylemler, yine de kaçınılmaz olarak yeni bir Soğuk Savaş'a işaret etmiyor. ABD ve SSCB arasındaki Soğuk Savaş'la benzerlikler bulunsa da ABD ve Çin mücadelesi kendine özgü olarak değerlendiriliyor.

1979'dan bu yana en düşük seviyesine gerileyen ABD-Çin ilişkilerinde mücadelenin önümüzdeki dönemde daha da sertleşeceği ve farklı alanlarda artarak devam edeceği öngörülebilir. Yeni bir mücadele alanı olarak da koronavirüs aşısını bulma küresel nüfuz arayışının önemli bir parçası olarak değerlendiriliyor.

Öyle ya da böyle ABD-Çin ilişkileri yeni bir faza doğru ilerlerken, uluslararası sistemin geleceği ve liderlik mücadelesi açısından her iki ülke için de yetersizliklerin ve tartışmaların mevcut olduğu görüldü. ABD kendisine meydan okunan güç olarak yeni stratejiler belirleme arayışındayken, Çin meydan okuyan güç olarak kendisine yönelik soru işaretlerini ve yetersizliklerini bertaraf etmek zorunda kalacak. **■**

Virüs nedeniyle ABD ve Çin ekonomik zorluklarla karşı karşıya. ABD tarihinin en yüksek işsizlik oranlarını yaşarken, Çin 30 yılın ardından 2020'nin ilk çeyreğinde tarihinin en düşük büyüme oranını kaydetti. Amerika ve Avrupa'da yavaşlayan arz ve virüs sonrası ortaya çıkacak ihtilaflar, Çin'in ekonomik toparlanmasını geciktirecektir.